

Duchovní souvislosti v utváření lidského organismu

Desátá přednáška

Exaktní poznání nadmyslových světů ve smyslu antroposofické duchovní vědy

Rudolf Steiner

GA 218

Londýn, 17. listopadu 1922

O exaktnosti duchovního bádání. Intenzivní život v čistých myšlenkách - prožívání časového těla. Prožívání světa obrazů éterického těla po smrti.

Není pochyby o tom, že velký počet lidí v současnosti touží vědět něco o duchovních, nadmyslových světech, a dokonce muži vědy se často zabývali v novější době tím, aby našli cestu, jíž se může dospět k poznání nadmyslového světa. Ovšem při všech těchto pokusech dospět do nadmyslového světa se staví modernímu člověku do cesty vždy to, co vyplývá z moderní vědy jako schopnost úsudku, co existuje jako autorita této moderní vědy. Vůči tak mnohému pramenu, z něhož (jak se věří) lze čerpat poznání nadmyslového světa, uplatňuje se tento úsudek: Ano, ale nějaké exaktní poznání, jak jsme zvyklí je vyvíjet ve vědě, takové exaktní poznání nadmyslových světů přece nemůže existovat, neboť to všechno neobstojí.

Naproti tomu usiluje antroposofická duchovní věda, o níž si dovolím dnes a v dalších dnech k vám hovořit, usiluje skutečně o exaktní poznání nadmyslového světa Usiluje o skutečné exaktní poznání nikoli tím, že se konají experimenty v takovém smyslu, jak to činí věda vnějšího světa, nýbrž tak, že se vyvíjejí vnitřní schopnosti duše, které jinak v obyčejném životě v člověku jen dřímají, vyvíjejí se takovým způsobem, že u celého tohoto vývoje zůstává lidská rozvaha tak zachována, jak se to děje jen v exaktní vědě. Zatímco v exaktní

vědě zachováváme své vědomí takové, jako je máme v obyčejném životě, a potom v metodách se zachováváme při zkoumání vnějšího světa exaktně, postupuje se v antroposofické duchovní vědě tak, že se jednoho dne podrobíme tomu, co bych mohl nazvat intelektuální skromností, řekneme-li si: „Jednou jsi byl dítětem, měl jsi tehdy schopnosti, které zdaleka nedosahují oněch schopností, které máš jako dospělý člověk a které sis osvojil výchovou, životem.“ Právě tak, jak se člověk vyvíjel od dětství k jistým schopnostem, které tu předtím právě nebyly, tak se může říci, že existují snad také v dospělém člověku schopnosti, které v něm dřímají, tak jako nynější schopnosti dřímaly v duši dítěte. A jistými metodami mohou se tyto schopnosti duše získat. Nyní se musí u antroposofické duchovní vědy, která je tu míněna, tyto schopnosti z duše získat takovým způsobem, že metody, které se uplatňují na vlastní vývoj člověka, dříve, než přistupujeme k poznání, postupují právě v tomto vlastním vývoji exaktně. Člověk se tedy připravuje pro zření do vyššího světa takovým způsobem, že preparace, kterou uplatňuje na sebe sama, předpokládala exaktní metodu. Proto se může, jak jsem si již dovolil říci při svých posledních přednáškách zde v tomto sále¹, dospět tímto způsobem k exaktní clairvoyanci, k exaktnímu jasnozření. Toho je dosaženo exaktním způsobem, jak se jinak prozkoumává obyčejnými poznatky právě exaktním způsobem příroda. Budu dnes méně hovořit o způsobu, jak se získává toto exaktní jasnozření, zmíním se o tom příležitostně, neboť jsem hovořil ve zmíněných minulých přednáškách o metodách, jimiž se dospívá k exaktní clairvoyanci, a člověk se může o těchto metodách poučit zejména v knize, která je přeložena do angličtiny a která se v angličtině jmenuje „The Way of Initiation?“.

Naproti tomu bych chtěl dnes nejprve upozornit na to, čím je člověku odepřeno v obyčejném životě, aby pronikl do vyšších světů. Je mu to odepřeno především tím, že může vždy vnímat svět jenom v současném okamžiku. Svýma očima můžeme svět a jeho jevy vnímat jen v současném okamžiku. Svýma ušima můžeme jen v přítomném okamžiku slyšet tóny. A tak je tomu se všemi smysly. O všem, co je zprvu minulostí našeho vlastního pozemského života, můžeme vědět jen ve vzpomínce, to znamená ve vybledlých myšlenkách. Srovnajme jen jednou, jak živoucím, jak konkrétním bylo to, co jsme prodělali v životě před deseti lety a jak vybledlá, stínovitá je myšlenka, s níž dnes na to vzpomínáme.

Tak je vše, co přesahuje hranice současného okamžiku pro obyčejné vědomí člověka takové, že to může v něm žít jen ve stínovité vzpomínce. Ale

tato stínovitá vzpomínka může být rozdmýchána a podnícena k vyššímu životu. A to se děje oněmi metodami, které chci dnes, jak řečeno, poněkud probrat, metodu meditace v myšlenkách, koncentrace na myšlenky, sebevýchovu atd. Ten, kdo na sebe tyto metody aplikuje, čímž se učí žít v myšlenkách právě tak intensivně, jak žije jinak jen ve vnějších smyslových dojmech, ten dosahuje jisté schopnosti, která spočívá v tom, že může pozorovat svět ne pouze v přítomném okamžiku. Taková cvičení, která k tomu vedou, musí být konána ovšem delší dobu, podle toho, jaké jsou pro to příslušné vlohy člověka, konána v pečlivé a systematické právě exaktní meditaci a koncentraci. Mnozí lidé si přinášejí právě v současné době již při svém zrození tu schopnost, kterou lze tímto způsobem vycvičit. Totiž tato schopnost není tu hned při zrození tak, že se může projevit, ale vystupuje z nitra v jistém okamžiku života, a člověk ví, že by ji nebyl získal v obyčejném životě, kdyby si ji nebyl již přinesl při zrození. Tato schopnost spočívá v tom, že se může žít uvnitř myšlenek takovým způsobem, jako jinak žije člověk pomocí svého těla ve světě smyslovém.

Neberme tento výrok příliš na lehkou váhu. Pomysleme, že člověk za vše, čím sám sobě připisuje určité bytí, vděčí svému spolužití se smyslovým světem. Dospěje-h člověk tak daleko, že vyvíjí vnitřní život, aniž se spoléhá na dojmy očí, uší, na dojmy jiných smyslů, pak je tento vnitřní život intenzivní, jako je jinak intenzivní život smyslů. Vyvíjí onen vnitřní život, který nežije pouze ve stínových myšlenkách, nýbrž v myšlenkách vnitřně živoucích, že prožívá myšlenky takovým způsobem, jak prožívá jinak jenom smyslové dojmy, potom prožívá ovšem druhé bytí, potom prožívá jiné vědomí sebe. Člověk prožívá přímo to, co bych mohl nazvat procitnutí nikoli mimo tělo, nýbrž procitnutí k životu v nitru člověka, přestože tělo je tak klidné a pro smysly tak nevnímátné, jako je jinak jen ve spánku.

Když nahlížíme do sebe samých, shledáváme, že vlastně víme v obyčejném životě jen to, co jsme přijali pomocí smyslů. O svém vlastním nitru nevíme bezprostředním vnímáním nic. Nemůžeme obyčejným vědomím nahlížet do své vnitřní organisace. Získáváme-h v čistém myšlení vědomí sebe, potom se učíme nahlížet právě tak do nitra, jako můžeme jinak hledět na okolí venku, na venek. Potom cítíme asi toto: Pohlížíme-li jinak ven, musí tu být slunce nebo nějaké světlo, které vrhá své paprsky na předměty kolem nás. Pomocí tohoto světla, které je mimo nás, vidíme předměty kolem sebe. Stáváme-li se vědomými v tomto druhém bytí v čistém myšlenkovém procesu, který je ale potom procesem nazírání, který je tak barevný a intenzivní, jako je jinak vnímání smyslů, potom jaksí cítíme (nejen jaksí, nýbrž ve vlastním smyslu,

jen je tento smysl míněn duchovně) vnitřní světlo, světlo, kterým ozařujeme své vlastní nitro tak, jako jinak máme předměty ozářené vnějšími světly. Proto se může tento stav lidského prožívání nazývat clairvoyanci, jasnozřením. Toto jasnozření u procitlého vědomí sebe v duchu, toto jasnozření přináší nejprve schopnost, že můžeme být v každém okamžiku, který jsme na Zemi prožili, opět vnitřně u něho. Můžeme např. zcela dobře prožívat. „Byl jsi osmnáctiletý. V těchto osmnácti letech jsi prošel těmito nebo oněmi zážitky. Nemáme ale jen vzpomínku na tyto zážitky, prožíváme je více či méně znovu. Jsme opět člověkem, jakým jsme byli v osmnácti letech nebo v patnácti letech nebo v deseti letech. Můžeme se přesunout do každého okamžiku svého života a dospíváme tím k vnitřnímu osvětlenému nazírání toho, co můžeme nazývat časovým tělem, vůči tělu prostorovému, které obsahuje naše smysly a poskytuje nám vnější nazírání. Ale toto časové tělo tu najednou je, ne že je prožíváme v okamžicích probíhajících po sobě, ono je tu najednou. Je tu se svou vnitřní pohyblivostí Přehlídíme se ve svém celém dosavadním pozemském životě. Jako si vzpomínáme jinak na tento pozemský život jen ve stínovitých vzpomínkách, osvětlujeme si nyní celý svůj pozemský běh života, ale tak, že jsme uvnitř každého okamžiku.

Když prožíváme toto vnitřní osvětlení, potom víme, že nosíme na sobě nejen toto fyzické tělo, toto prostorové tělo. Víme, že člověk nosí v sobě druhé, jemnější tělo, které je vlastně utkáno z obrazů dosavadního pozemského života, ale z takových obrazů, které současně tento pozemský život samy tvůrčím způsobem utvářejí, totiž utvářejí náš organismus a naše činnosti, náš organismus, v němž jsme, a naše činnosti, které jsme konali Tak poznáváme v sobě druhého člověka. A tohoto druhého člověka, kterého takto poznáváme, toho vnímáme tak, že se skutečně prožívá, jako se fyzické prostorové tělo prožívá ve světě fyzickém, v jakémsi jemnějším éterickém, řekl bych, prozářeném světě. Svět je tu ještě jednou. Tento svět je tu v jemnějších útvarech Podkladem všeho fyzického jsou jemnější éterické útvary, které zříme tímto způsobem.

Prožíváme to zvláštní, že vše, co se v tomto jemnějším těle prožívá, můžeme zachytit jen na krátkou dobu. Ponejvíce je tomu tak, že ten, kdo si získal toto exaktní jasnozření, a tím prozářil své tělo éterické neboli tělo tvořivých sil, jak bych je mohl také nazvat, že on toto éterično světa, éterično sebe samého vnímá, že ale také současně poznává, jak nesmírně rychle dojmy mizí. Nemůžeme je uchovat. Zmocňuje se nás jakási úzkost, abychom se jen rychle zase vrátili zpět k vnímání fyzického těla, abychom měli vnitřní pevnost

jako člověk, jako osobnost. Prožíváme sebe ve svém éterickém těle. Prožíváme také věci vyššího světa v tomto éterickém těle, to, co je ve vyšších světech éterické. Ale současně zříme, jak prchavé jsou všechny tyto dojmy, nemůžeme je dlouho podržet, můžeme je podržet jen tím, že si nějak pomáháme. Chtěl bych uvést příklad, jak si sám pomáhám, aby dojmy tohoto éterického zření nemizely příliš rychle. Snažím se pokaždé, když tu tyto dojmy jsou, nejen na ně hledět, nýbrž je zapisovat. Takže činnost, která se koná, nekoná se pomocí abstraktních schopností, nýbrž zpevní se zapisováním, nejde o to, abychom si potom tyto věci četli, ale jde o to, abychom dali vplynout silnější činnosti do oné činnosti, která je nejprve čistě éterická.

Tím vyléváme jaksi to, co je nesmírně prchavé a pohyblivé a co rychle mizí, do svých obyčejných lidských schopností. To vše se neděje jako u media nevědomě, nýbrž se to děje s plným vědomím. Ale vléváme to vše do svých obyčejných lidských schopností. Tím to můžeme podržet. Tím jsme s to pochopit něco velmi důležitého. Jsme s to pochopit, jak je možné nejprve udržet nadsmyslově-éterický svět (budeme potom hovořit o jiných nadsmyslových světech), ale tento nadsmyslový svět, který člověka zahrnuje v jeho dosavadním životě a který zahrnuje éterično vnější přírody až vzhůru do světa hvězd. Poznáváme tento éterický svět. Učíme se sami sebe prožívat v tomto éterickém světě a víme, že nemůžeme tento svět udržet déle, než nanejvýš dva tři dny, aniž opět přistoupíme k fyzickému tělu. Když jsme velmi silně tyto schopnosti vypěstovali, dospíváme k tomu, že můžeme tento svět podržet dva až tři dny. A jelikož pak můžeme těmito věcmi, o nichž pak budu hned hovořit, přehlédnout toto vše jako moderní zasvěcenec, tak dovedeme také posoudit, co tu udržujeme ve svém éterickém těle neboli ve svém těle tvořivých sil, aniž se opíráme o schopnosti tělesné. Je to tím samým, co zříme, když člověk prochází branou smrti a fyzické tělo se rozpadá a odkládá se; co tu nejprve zříme za svého vyššího vědomí sebe sama, a co z tohoto důvodu také nemůže zůstat u lidského vědomí sebe déle než dva až tři dny po smrti fyzického těla.

Tak se prožívají vytvořením exaktního jasnozření první stavy, které nastupují u člověka po smrti, prožíváme je z toho důvodu, protože poznávající je, prožíváme je předem. To, co zasvěcenec prožívá předem jako poznávající, to vystupuje u každého člověka, když odkládá své fyzické tělo. Ale člověk by neměl dále žádné vědomí (čím to je, že přesto má po smrti nějaké vědomí, to vysvětlím později), člověk by neměl žádné vědomí po celou tu dobu, po kterou může vyšším poznáním udržet své éterické tělo neboli tělo tvořivých sil, to

znamená dva až tři dny. Dva až tři dny má tedy člověk po smrti vědomí o éterickém světě žijící v éterickém těle. Pak toto vědomí odkládá. Prožívá, jak od něho éterické tělo jaksi odpadá, jako před tím odpadlo tělo fyzické, a prožívá dále, že přechází do jiného vědomí, aby žil po smrti dále jako vědomá lidská bytost.

To, co zde líčím jako jaksi první okamžiky, neboť vůči světovému bytí to jsou první okamžiky, to smí tvrdit ten, kdo si získal charakterizovanou schopnost nahlížet do vyšších světů, protože on to prožívá napřed, co jinak v lidském životě nastupuje normálně po smrti. Tím, že si získal ono silné vědomí sebe sama, které není již odkázáno na tělo, prožívá tyto okamžiky bezprostředně po smrti již v tomto vědomí. Dospívá k tomu, že osvítil svůj vlastní vyšší život, a dospívá k tomu tím, že poznává ono světlo v sobě samém, čímž má po smrti v prvních dvou až třech dnech kolem sebe svět, který je jiným než onen svět, který máme kolem sebe, když pohlížíme svými smysly do svého okolí za svého pozemského života, mezi narozením a smrtí.

Abychom mohli přehlédnout nadsmyslovou část pozemského života, která ve svém charakteru ještě, jak jsem řekl, žije několik dní po smrti, potřebujeme vylíčené vnitřní osvětlení. Musíme jaksi v sobě samých roznitit duchovní světlo, které svítí do nitra. Potom překračujeme onu hranici, že vnímáme jen v přítomném okamžiku, jak to umožňují smysly.

Abychom dospěli k dalším poznatkům o nadsmyslovém světě, je nutné, aby se změnil u člověka nejen stav vnímání, nýbrž aby se změnil také sám životní stav. My lidé máme v obyčejném životě takový životní stav, že je náš život uzavřen do našeho fyzického prostorového těla. Hranice naší kůže jsou současně hranicemi našeho života. Náš život dosahuje tak daleko, kam dosahuje naše tělo. V mezích takového stavu prožívání nemůžeme vyjít ještě dále nad to, co jsem až dosud popsal jakožto poznatky vyšších světů. K poznání vyšších světů můžeme dospět z obyčejného prožívání teprve tím, že si přisvojujeme jisté prožívání, které není uzavřeno v hranicích prostorového těla, nýbrž který spoluprožívá celý svět, který je jinak kolem člověka. Také takovéto spoluprožívání se může získat pro poznatky vyšších světů. Chci jen, jak jsem již řekl, příležitostně něco uvést z metod moderního zasněžení, jimiž exaktně získává poznání vyšších světů. Ostatní lze nalézt ve zmíněném spise.

Získáváme-li nejen schopnost mít druhé bytí v životě myšlenkovém, který stále ještě zůstává uzavřen do prostorového těla, nýbrž získáme-li si schopnost žít mimo své tělo tím, když dáváme žít intensivně ve svém vědomí ne pouze

myšlenkám, nýbrž že je můžeme také zcela systematickými cvičeními ze svého vědomí vždy odstranit, potom si získáváme tento stav prožívání mimo tělo. Chci podat jednoduché cvičení.

Předpokládejme, že pohlížíme na krystal. Máme svýma očima tento krystal před sebou. Ten, kdo chce být pouhým mediem nebo chce přijít do jakési hypnózy, ten hledí upřeně na tento krystal a dojem, který na něho krystal činí, ten ho uvádí do jakéhosi stavu ztráty rozmyslu (Unbe- sinnenheit). S tím nemá antroposofická duchovní věda co činit. Musí se uchýlit ke zcela jiným cvičením. Pro m se jedná o to, když člověk pohlíží na krystal, aby dospěl posléze k tomu, že k němu nepřihlíží, abstrahuje se od něj, jako se abstrahujeme jinak jen od myšlenek. Tak máme před sebou krystal a učíme se jej prohledat nikoli fysicky, ale duševně, takže nepožíváme svých očí, abychom na něj pohlíželi, přestože je máme zcela otevřené, a utváříme duševní poznání tak, že nemáme krystal již před sebou, že jsme jej pro nazírání odstranili. Můžeme toto cvičení dělat také tak, že barvu, kterou máme před sebou, odstraníme, takže ji již nevidíme, přestože ji máme před sebou. Tak můžeme zvláště konat cvičení, zaměřovat na to, že myšlenky, které se vnějším životem v přítomném okamžiku vynořují, nebo byly i v dřívějších okamžicích pozemského života, prodělány a nyní se vynořují jako vzpomínky, že takové myšlenky odstraníme, učiníme vědomí od nich prázdným, abychom pouze bděli a vlastně nic z vnějšího světa ve svém vědomí neměli. Konáme-li takováto cvičení, pak nacházíme v sobě možnost nezústat se svým životem již uvnitř hranic svého prostorového těla, nýbrž vyjít za tyto hranice. Spoluprožíváme potom život celého okolí, které jinak vidíme jen v jeho smyslových jevech.

Tím vystupuje především ve zcela bdělém vědomí něco, co mohu srovnávat se vzpomínkou na život, který prožíváme ve spánku, na život, který prožíváme od usnutí k procitnutí. Právě tak jako se pro obyčejné vnímání vidíme omezeni na přítomný okamžik, vidíme se pro obyčejný život omezeni na to, co jsme vždy prožili v bdělém stavu. Pomyslete jen, když si zpětně vzpomínáte na svůj život, tak jsou vždy ty doby, které prospíte, pro obyčejné vědomí prázdné. Co tu duše od usnutí do procitnutí vždy prožívala, to se ve vzpomínce nevynořuje, takže máme ve vzpomínce vždy jakýsi přerušovaný proud. My to jen ne vždy zaznamenáváme.

Ale to, co duše prožívá pokaždé mezi usnutím a procitnutím, to stojí jako intenzivní vzpomínka před oním vědomím, které procitá tak, že člověk s ním může žít mimo své tělo. To je druhý stupeň poznání nadsmyslových světů, a my můžeme nejprve vnímat, co proděláváme jako duše, když naše tělo, naše

fysické tělo klidně, jako bez duše, bez vnímání, bez volných projevů, v klidu setrvává ve spánku. Můžeme si tím jaksí vzpomínat v obyčejném denním životě na to, co jsme prožili mimo tělo pokaždé mezi usnutím a procitnutím. Jen nám musí být jasno, že to, co tu vystupuje, musíme správně posuzovat. Poznáváme, že to, co duše prožívá od usnutí až k procitnutí, prožívá se mimo tělo. Můžeme na to jen nahlížet, můžeme-li vyvinout vědomí životního stavu mimo tělo. A nepoznáváme jen něco, co je jaksí ozařováno vnitřním světlem, jako je naše vlastní časové tělo, jak jsem to vyličil, nýbrž poznáváme nyní za denní vzpomínky, která jen vystoupila k tomuto exaktnímu jasnozření vyššího druhu, poznáváme to, co skutečně pokaždé prožíváme mezi usnutím a procitnutím. Jen je zpočátku toto prožívání něčím zarážejícím. Tak, jak žijeme v denním životě v obyčejném vědomí ve svém fysickém těle, tak nemáme od usnutí k procitnutí skutečně osobní, lidské vědomí, nýbrž vědomí kosmické. Máme vědomí, jakoby v nás, jakkoli to zní paradoxně, je to nahlížející vědomí vnímatelné, jakoby v nás žily napodobeniny (Nachbildungen) planetárních a hvězdných světů. Cítíme se ve všeobslhlém životě kosmu.

Prožívající v sobě potom vnitřně to, co jinak máme kolem sebe, procházíme - a to ve skutečném stavu života zpětně - pokaždé při spánku tím, co jsme zde ve fysickém životě prožili od předchozího procitnutí až do usnutí. Když jsme tedy pravidelně například den probdělili a potom v noci spíme, pak se ukazuje, počínáme-li usínat, že poslední zážitky, které jsme měli večer, než jsme usnuli, prožíváme zpětně, potom teprve ty odpolední. A tak prožíváme v obráceném sledu celý denní život po celou noc.

Jak řečeno, jedná se pro exaktní jasnozření, o kterém jsem zde hovořil, o to, že máme v obyčejném denním životě toto zpětné vzpomínání na tyto noční zážitky. Právě tak, jako se v obyčejném vzpomínání vzpomíná na to, co jsme prožili před lety v denním vědomí, tak můžeme exaktním jasnozřením prožívat toto zpětné prožívání denního života. A tak máme skutečně v tomto exaktním jasnozření před sebou něco jako rozšířenou vzpomínku. Pohlížíme zpět na své prožívání ve spánku. Víme, že ve spánku prožíváme mimo fysické tělo prostorové, že ve skutečně světové bytosti, která má jaksí v sobě ve vědomí otisk celého světa, že v takovéto světové bytosti prožíváme zpětně svůj denní vlastní život. A shledáváme potom také, že nepotřebuje tento denní život ve zpětném prožívání trvat tak dlouho, jak to potřebuje ve fysickém světě. Poznáváme postupně, stáváme-li se skutečně badateli v této oblasti, což znamená systematickým způsobem, poznáváme stále víc a více exaktní zkušeností, jak se toto zpětné prožívání děje 3x rychleji, než fysické prožívání v

obyčejném vědomí. Takže tedy někdo, kdo je asi dvě třetiny bdělým a potom třetinu doby spí, v této třetině doby také prožívá to, co prodělal ve dvou třetinách fyzického života. Takže se tedy poznává život, který člověk rozvíjí mimo své tělo, jenž probíhá s trojnásobnou rychlostí.

Když si vzpomínáme v obyčejném denním životě svým exaktním jasnozřením na tento noční spící život, víme současně, že tento spící zpětný život nemá žádný vlastní význam. To, co máme v denním vědomí v exaktním jasnozření, je již vzpomínkou, ale to, na co si vzpomínáme jakožto na zážitky ve spánku, to ukazuje, že to nemá žádný vlastní význam, nýbrž jenom význam předběžný. Tak tomu je. Jak posuzujete vzpomínku na zážitek, který jste měli před dvaceti lety? Řeknete si: „Prožívám to ve stínových myšlenkách. Ale vzpomínka mi poskytuje svou vlastní podstatou záruku, že nemám před sebou žádnou fantasmii, nýbrž otisk toho, co jsem v minulosti svého pozemského života skutečně opravdu jednou prožil.“ - Tak jako vzpomínka má v sobě záruku, že se vztahuje na něco zcela jiného, co skutečně v minulosti existuje, tak nese v sobě to, na co se pohlíží jako na noční prožívání, záruku, že to nemá žádný vlastní význam, nýbrž že to poukazuje na něco budoucího.

Ve vztahu ke vzpomínce nemáme potřebu dokazovat, že se vztahuje na něco minulého. Právě tak nemáme potřebu, když jsme dosáhli exaktní jasnovidnosti, dokazovat vůči tomu, na co tu pohlížíme jakožto na noční zážitky, že to není současné fantazírování. Seznáváme na tom, že se to vztahuje na budoucnost člověka, a to na onu budoucnost člověka, kdy člověk skutečně odloží ve smrti své fyzické tělo, jak je nyní odložil v exaktním jasnozření pouze obrazně. A tím poznáváme, co člověk prožívá po smrti, když absolvuje ony tři dny, o nichž jsem hovořil. Poznáváme tímto dějem podobným vzpomínání také význam oněch dvou až tří dnů po smrti, kdy se cítíme v jakémsi světovém vědomí, ve vědomí kosmickém, kdy ještě jednou přehlédáme své vlastní éterično, kdy pohlížíme na to, co jsme prožili ve svém pozemském životě. Poznáváme, co prožijeme později a to tak, že se navazuje na událost smrti životem, který probíhá třikrát rychleji, než život pozemský. Poznali jsme to přece nahlížením na noční zážitky.

Víme, že na éterické zření, které trvá po smrti jen krátkou dobu, navazuje život, který trvá dvacet, třicet let, nebo také kratší dobu, podle toho, jak byl člověk ve svém pozemském životě stár. Přibližně tento život trvá třikrát tak rychle, než život pozemský. Jestliže tedy někdo zemře třicetiletý, tak prožívá onen život, který nyní míním, po smrti 3x rychleji, tedy deset let. Je-li někdo

šedesátiletý, prožívá zpětně svůj život po smrti dvacet let Vše ale vzato přibližně.

To vše poznáváme exaktním jasnozřením tak, jako se vzpomínkou poznává prožitá činnost. A tak poznáváme, že na naši smrt navazuje nadsmyslové prožívání, prožívání v nadsmyslovém světě, které je zpětným životem našeho celého pozemského života. Každé noci prožíváme předcházející den. Po své smrti prožíváme zpětně celý předcházející pozemský život. Proděláváme vše znovu. Osvojujeme si, když vše, co jsme prodělali v pozemském životě, proděláváme znovu v duchovní formě, osvojujeme si správný úsudek o své vlastní morální hodnotě. Včleňujeme si jaksí po tuto dobu, kterou po smrti proděláváme, vědomí o své morální osobnosti, o své morální hodnotě, jako si zde na Zemi osvojujeme vědomí o životě v těle a krvi. Žijeme po smrti v tom, jakými jsme byli zde na Zemi morálními lidmi. Když proděláváme opět všechny tyto události ve zpětném sledu, a tím již nejsme odvráceni od morálního usuzování svými instinkty, pudy, vášněmi, nýbrž jeví se nám čistě duchovně, poznáváme odpovídající správný úsudek o své vlastní morální kvalitě.

Včleňujeme si jaksí po tuto dobu, kterou po smrti proděláváme, vědomí o své morální osobnosti, o své morální hodnotě, jako si zde na Zemi osvojujeme vědomí o životě v těle a krvi. Žijeme po smrti v tom, jakými jsme byli zde na Zemi morálními lidmi, když proděláváme opět všechny tyto události ve zpětném sledu, a tím již nejsme odvráceni od morálního usuzování svými instinkty, pudy, vášněmi, nýbrž jeví se nám čistě duchovně, poznáváme odpovídající správný úsudek o své vlastní morální kvalitě. K tomuto posuzování je nutná ona doba, o níž jsem právě hovořil. Když jsme tuto dobu po smrti absolvovali, potom mizí vše, co je morálním vnitřním životem, mizí toto zpětné vzpomínání na naši morální hodnotu na Zemi, a musíme dále kráčet duchovními světy s jiným vědomím, které nyní může být také poznáno exaktním jasnozřením.

Tu je potom nutné, aby se člověk nejen učil žít mimo své prostorové tělo, nýbrž aby se učil žít ve zcela jiném vědomí, než máme zde ve fyzickém světě. Potom člověk poznává, jak se prožívání jeho morální kvality v oné třetině doby předcházejícího zemského života, jak se připojuje prožívání nadsmyslově-duchovní. Člověk poznává, co se potom připojuje. Připojuje se jiný, čistě duchovní život. K tomu se ale musí získat nejprve možnost, aby postoupilo exaktní jasnozření od obyčejného vědomí k čistému, vyššímu vědomí, a aby se učilo toto vyšší vědomí plně posuzovat.

Když si povšimnete, jak se takto pohlíží do zpětného prožívání ve stavu spánku, jak jsem to vylíčil, tak shledáte, že člověk v tomto zpětném prožívání má sice život mimo své fyzické prostorové tělo, je jaksi mimo sebe, vedle sebe, ale tento život je, řekl bych, takovým, že se v něm nemůže pohybovat. Musíme vskutku vykonávat to, co jsme konali během obyčejného vědomí za dne, jenom v jiném směru. A ten, komu se dostane exaktním jasnozřením nadsmyslového hlubšího pohledu do těchto zážitků, o nichž jsem hovořil, ten se cítí jakoby upoután do onoho světa, na který si vzpomíná v denním vědomí jasnozřením, ale v němž se nemůže pohybovat, v němž je zapražen, spoután. To, co si musíme vybojovat jako třetí stav nadsmyslového poznání a vyššího života, to je volný pohyb v duchovním světě. Jinak nemůžeme vstoupit do poznání čistě duchovního, čistě nadsmyslového vědomí.

Musíme si získat k exaktnímu jasnozření navíc to, co označím jako ideovou magii. Tu je nutné dobře rozeznávat od magie nesprávné, která se provádí zevně, která je spojena s mnohým šarlatánstvím. Je nutno správně odlišovat od toho, to, co nyní míním jako magii ideovou. Pod touto ideovou magií chápu toto: Přehlíží-li člověk ve svém obyčejném vědomí svůj život, potom vidí, jak se vlastně každým rokem a každým desetiletím v jistém ohledu stal jiným. Zvyky se, i když pomalu, přece jen změnil. Jisté schopnosti jsme si osvojili, jisté schopnosti zmizely. Kdo se na sebe poctivě podívá, pokud jde o jisté schopnosti pozemského života, ten si může vždy říci, že se stal jiným. Ale to z nás učinil život. Oddali jsme se zcela životu a život nás vychovává, trénuje nás, vytváří naši duševní formu

Kdo chce vstoupit do nadsmyslového světa s poznáním, kdo chce - jinými slovy - získat ideovou magii, ten musí ne pouze učinit své smysly tak vnitřně intenzivní, že takto poznává svůj druhý život, jak jsem to vylíčil, nýbrž musí také osvobodit svou vůli od závislosti na fyzickém těle. Svou vůli v obyčejném životě můžeme uvést do pohybu jen tím, že používáme svého fyzického těla, svých nohou, svých paží, svého ústrojí řeči. Fyzické tělo je podkladem pro náš volný život. Ale můžeme učinit toto, a to má opět konat zcela systematickým způsobem ten, kdo chce jako duchovní badatel dospět k ideové magii a chce ji získat navíc k exaktnímu jasnozření: Má například vyvinout tak silnou vůli, že si v určitém okamžiku svého života řekne, že si odvykne určitou zvyklost a včlení si do své duše za to jinou. Budeme k tomu, abychom vyvinuli energickou vůli, potřebovat roky, abychom se v tomto ohledu zcela obrátili k jistým formám prožívání, ale je to možné. Můžeme jaksi nenechat se vychovávat pouze

životem pomocí fyzického těla, nýbrž můžeme tuto výchovu, tuto sebekázeň nyní vžít také sami do rukou

Takovými to volnými energickými cvičeními, která jsem opět popsal ve zmíněných knihách, dospívá ten, kdo se chce stát v moderním smyslu zasvěcencem, iniciovaným, k tomu, že neprožívá pouze ve spánku, co prožil ve dne. Dospívá k tomu přivodit stavy, které nejsou spánkem, které prožívá při plné rozvaze a které mu přece poskytují možnost, když spí, pohybovat se, činit něco, takže není mimo své tělo pouze pasivní, jak je tomu u obyčejného vědomí, není pouze pasivní v duchovním světě, nýbrž může v duchovním světě jednat, může v duchovním světě být činným. Člověk se jinak během svého stavu spánku nedostává dále. Ten, kdo se v tomto smyslu stává moderním zasvěcencem, ten vnáší schopnosti být činným, jednat, do své bytosti jakožto člověk také pro onen život, který se prožívá mezi usnutím a procitnutím. Vnášíme-li tak vůli do lidské bytostné podstaty v tom stavu, v kterém tato bytostná podstata žije mimo tělo, potom dospíváme k tomu, že si vytvoříme v sobě zcela jiné vědomí, ono vědomí, které nyní může skutečně zřít, co člověk prožívá v době, která navazuje na onu vylíčenou dobu po smrti. A prožíváme tu skutečně tímto jiným vědomím možnost nahlížet hlouběji do svého života, který následuje po pozemském životě, právě tak, jako do svého života předzemského. Nahlížíme na to, jak prožíváme život, který pobíhá právě tak v duchovním světě, jako fyzický pozemský život probíhá ve světě fyzickém. Poznáváme se jako duch, čistý duch v duchovním světě, jako se zde na fyzické Zemi poznáváme jako fyzické tělo ve fyzickém světě. Člověku se nyní naskýtá možnost získat také úsudek o tom, jak dlouho trvá tento život, řekl bych, podle doby morálního hodnocení, kterou jsem dříve vylíčil.

Když totiž takto vnášíme pomocí ideové magie do svého duševního života vůli, poznáváme toto vědomí, které máme jako dospělý člověk a učíme se je správně srovnávat s temným vědomím, které jsme měli v první době svého pozemského života jako malé dítě, jako kojeneček.

Víte, že obyčejné vědomí si nemůže vzpomínat na nejranější léta dětství. Tu žije člověk jako v nějakém šerém vědomí, jako spící se vžívá do světa. Naše obyčejné vědomí jako dospělého člověka je jasné a intenzivní a prosvětlené, právě vůči tomuto šerému, temnému vědomí, do kterého pohlížíme zpět a které jsme měli, když jsme prodělávali na Zemi první dobu života. Ale ten, kdo vylíčeným způsobem vystupuje k ideové magii, ten poznává rozdíl mezi svým obyčejným bdělým vědomím dospělého člověka a tímto šerým vědomím dětství. Poznává jaksí, že vystupuje vzhůru jako nad onen stupeň šerého

dětského vědomí k vědomí jasnějšímu, než má dospělý člověk. A z tohoto poměru, který zná, mezi dětským vědomím, které je jakoby vědomím snovým, a svým vědomím v dospělosti, z tohoto poměru se také učí posuzovat ten druhý poměr mezi svým vědomím v dospělosti a oním prosvětleným vědomím, do něhož nevnese jenom exaktní jasnozření, nýbrž také ideovou magii, takže se může nyní v duchovním světě volně pohybovat.

Řekl bych, že se učíme v duchovním světě volnému pohybu právě tak, jako jsme se učili volnému pohybu jako tělo za fyzického pozemského života v dětství, kdy jsme se pohybovat neuměli. Poznáváme tedy dodatkem k tomu poměru, který máme z prvního dětství vůči obyčejnému poměru jiný poměr, a to dospělého vědomí k vědomí nejvyššímu, čistě duchovnímu.

Tím se ale také poznáváme, jak jsme nejenom v životě po smrti duchem mezi duchy, s nimiž spolupracujeme, nýbrž osvojujeme si také úsudek o tom, jak dlouho trvá tento duchovní život mezi duchovními bytostmi. Opět bych musel uvést onen příklad o vzpomínání na obyčejný prožitek. Nahlížíme, že jako vzpomínka nese v sobě minulou skutečnost, tak nese v sobě to, co nyní prožíváme jako správný úsudek o tom, že nemáme ve vyšším vědomí zasvěcence nic, co má vlastní význam, nýbrž něco, co poukazuje na život ducha mezi duchy po smrti. Poznáváme, jak se chová tento čistě duchovní život k životu pozemskému, který jsme prodělali zde mezi narozením a smrtí. Pohlížíme-li totiž jako zasvěcenec zpět na svůj nejranější život v dětství, tak víme, že bude člověku stále snadněji možné pohlížet do duchovního světa, čím bude starší. Jistě existují poměrně mladistvé osoby, které mohou dobře nahlížet do duchovního světa. Ale exaktnějším a jasnějším se stává toto nahlížení každým rokem, o který jsme staršími. Dosahujeme stále víc a více schopnosti přecházet do tohoto jiného vědomí, tím poznáváme, jak se má toto vědomí k onomu druhému. Poznáváme toto: Jsme například čtyřicetiletí a máme možnost vzpomínat si zpět, řekněme, jen ke svému třetímu, čtvrtému roku. Pozorujme tyto poměry, kolikrát čtyřicet let je více, než nevědomé vědomí snově dětské? Poznáváme, jak život v duchu po smrti bude právě tolikrát delší, než tento pozemský život je celkem delší, než život malého dítěte ve snovém stavu; to se rozprostírá na mnoho staletí. Takže navazuje na retrospektivní prožívání morálního stavu čistě duchovní život člověka jako ducha mezi duchy, který trvá po více staletí. V tomto prožívání má člověk kolem sebe úkoly duchovního světa právě tak, jako má kolem sebe úkoly fyzického světa zde v životě pozemském.

Ale tyto úkoly, které se ukazují pro ono exaktní jasnozření, které se podporuje tím putováním sem a tam v duchovním světě, ideovou magií, tyto úkoly se ukazují tím, že z podstaty duchovního světa, v němž po smrti žijeme, se vypracovávají všechny ty síly, které potom vedou k dalšímu životu na Zemi. Tento další život na Zemi stojí před člověkem jako cíl od samého počátku života po smrti. Tento život na Zemi je v člověku skutečným mikrokosmem. Tento mikrokosmos je vypracováván z mohutného prožívání v duchovním světě po smrti.

Hledíte, milí přátelé, když se zde ve fysickém světě hovoří o zárodku, potom je zárodek malý a rozvíjí se, potom se stává velkou rostlinou nebo velkým zvířetem. Mohl bych také hovořit o duchovním zárodku, který člověk vypracovává po smrti, po svém fysickém životě na Zemi. Vypracovává v souvislosti s duchovními bytostmi z duchovních sil světa duchovní zárodek pro svůj pozdější pozemský život. A toto vypracovávání není snad nějaké opakování pozemského života, nýbrž zahrnuje v sobě způsoby činnosti, cosi bytostně podstatného, co je samozřejmě větší a mohutnější než vše to, co může být na Zemi prožíváno. Příprava budoucího pozemského života ze zkušeností světa duchovního, to je to, co člověk nejprve pro sebe hluboce prožívá v životě po smrti.

K tomu přistupuje to, že se dostavuje kosmické vědomí, jak jsem to vylíčil. Tím, že v jednom člověku nastává kosmické vědomí a v druhém právě tak, ano, toto kosmické vědomí existuje již každé noci, i když v šerém stavu, takže to není žádné skutečné vědomí, nýbrž - smím-li použít tohoto paradoxního výrazu - je to nevědomé vědomí, tím žijí lidé, když žijí jako bytosti duchovní, nejen pohromadě s jinými duchovními bytostmi, které nikdy nepřicházejí na Zem, nýbrž právě sídlí v čistě duchovním světě, nýbrž ony žijí právě také tím pohromadě se všemi dušemi, které jsou buď vtěleny ve fysických lidských tělech, nebo které samy prošly branou smrti a prodělávají totéž jako ony, totiž prodělávají kosmické vědomí, které mají všechny společné.

Je tomu skutečně tak, že to, co se tu zapředlo na Zemi od duše k duši v rodině, mezi lidmi, kde jsme se našli tím, že jsme se potkali ve svých fysických tělech (tím jsme se našli ale také jako duše), je to tak, že to vše, co jsme tu na Zemi našli, jsme potom odložili; co prožíváme jako lidé milující, co prožíváme jako přátelé, jako blízko si stojící lidé, co prožíváme svými fysickými zkušenostmi ve fysickém těle, toho se zbavujeme, to odkládáme právě tak, jako jsme odložili toto fysické tělo samo. Ale tím, že jsme zde vyvíjeli vztahy rodinné, vztahy přátelství a lásky, přenáší se to duchovně dále branou smrti do

oněch zážitků duchovních, které budují pozdější život. My nepracujeme jen pro sebe samotné, nýbrž pracujeme (dokonce již v době, kdy máme morální hodnocení svého minulého života) pohromadě s lidskými dušemi, které se nám zde ve světě staly cennými a milými

To vše se stává exaktním jasnozřením a ideovou magií, nejen něčím, co podléhá víře, nýbrž se stává skutečným poznáním. To proniká do bezprostředního nazírání člověka. Ano, můžeme dokonce říci, že zde ve světě je propast mezi dušemi, i když se mají velice rády, neboť se setkávají ve své tělesnosti a mohou vstupovat do takových vzájemných vztahů, které jsou zprostředkovány vztahy tělesnými. Ale když je člověk sám v duchovním světě, potom tomu dokonce není ani tak, že by fyzické tělo, které patří zde zpět zanechané milované bytosti, bylo překážkou, aby s jeho duší žil pohromadě. Tak jako si musíme osvojit pro hlubší nahlížení do duchovního světa schopnost pohlížet skrze pozemské předměty, jak jsem to vylíčil, tak má ten, kdo prošel branou smrti, bez ohledu na překážku těla společenství s těmi dušemi, které zde jako blízké zanechal. Prožívá je také ještě, pokud jsou na Zemi, až k jejich vlastní smrti jakožto duše.

To jsem chtěl nejprve říci na počátku těchto tří přednášek o tom, co lze poskytnout jako hlubší pohledy do skutečného nadsmyslového života člověka. Chtěl jsem poukázat na to, že tím, že usilujeme o exaktní jasnozření a ideovou magii - vědecky poznávající, můžeme skutečně takovým způsobem hovořit o vyšších světech, jako můžeme na základě exaktního poznávání přírody hovořit o světě smyslovém, A uvidíme, že žádná věda, jakkoli se dokonale vyvinula, nemůže být překážkou pro to, přijmout to, co s pravým vědeckým smýšlením, může dávat exaktní jasnozření a ideová magie člověku jakožto poznatky o tom, co prodělává nejen zde na Zemi mezi narozením a smrtí, nýbrž také mezi smrtí a novým zrozením až k opětovnému návratu k pozemskému životu.

Jaké jsou tyto opětovné životy a nakolik dospějí ke svému konci, o tom chci hovořit zítra, když si dovolím líčit, jaký vztah vnesla událost Kristova, událost Golgaty do lidského pozemského života. Zde mám ukázat, že to poznání, o němž jsem hovořil, pokud se vztahuje na jednotlivého člověka, vrhá světlo na to, jak se vyvíjel lidský rod po dobu života Země, a tím může také osvětlit to, co se vlastně pro lidstvo stalo příchodem Krista do pozemského života. Tak má být poukázáno na onu stránku, že není třeba jít proti dnešní exaktní přírodní vědě, hovoří-li se o nadsmyslových poznatcích. A to má být předmětem zítřejší přednášky, že také událost, která je pro pozemský život lidstva nejdůležitější, událost Kristova, předstupuje v nové podobě, v zářivější

podobě před lidskou duši, když se tato lidská duše odhodlá přijmout zde uvedené poznatky nadmyslového světa. Vysvětlit vztah antroposofické duchovní vědy ke křesťanství, to bude mým úkolem zítra.